

ASIAN AND AFRICAN STUDIES
IN SAINT-PETERSBURG

ВОСТОК
ВОСТОКОВЕДЫ
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-УЧЕБНЫЙ ЦЕНТР ИЗДАТЕЛЬСТВА СПбГУ
ВОСТОЧНЫЙ ФАКУЛЬТЕТ

ASIAN AND AFRICAN STUDIES IN SAINT-PETERSBURG

***ВОСТОК –
ВОСТОКОВЕДЫ –
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ***

Издательство С.-Петербургского университета
2004

ББК 63.3(5)
В78

Редакционная коллегия:

проф., д-р ист. наук Е. И. Зеленов (отв. ред.),
доц., канд. филол. наук А. В. Образцов,
доц., канд. филол. наук Н. Н. Телицин

*Печатается по постановлению
Ученого совета Восточного факультета
Санкт-Петербургского государственного университета*

Восток — востоковеды — востоковедение: Сб. статей / Под ред.
В78 Е. И. Зеленева. — СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2004. — 226 с.
ISBN 5-288-03372-2

ISBN 5-288-03372-2

© Авторы публикаций, 2004
© Е.И.Зеленов, отв. редактор,

От редколлегии

Эта книга – результат научных исследований международного коллектива авторов из России, Израиля, США, Турции и Франции на русском, английском, испанском, турецком и французском языках. Все статьи на иностранных языках снабжены подробными русскоязычными аннотациями.

Первые статьи сборника посвящены памяти выдающихся востоковедов – исследователя языков и культуры Бирмы и Тайланда проф. Ю. М. Осипова, арабистов – акад. И. Ю. Крачковского и проф. А. Б. Халидова, египтологов – акад. Б. Б. Пиотровского, проф. Н. С. Петровского, доцента И. В. Виноградова и ассириолога – доцента Р. А. Грибова.

Читатель найдет в сборнике уникальные исследования по истории Египта, Ирана, Ливана, Палестины, Саудовской Аравии, Сирии, Турции и других стран, по проблемам российской внешней политики на Балканах и Кавказе, в Центральной Азии, на Ближнем Востоке и в странах Персидского залива. Отдельные статьи посвящены актуальным проблемам арабистики, индологии и тюркологии.

Мы надеемся, что этот сборник будет способствовать развитию международного сотрудничества между научными школами и учеными разных стран, обмену научной информацией и взаимному обогащению культур различных народов.

Editorial

The multilingual collection of articles is an outcome of research efforts of an international team of scholars from Russia, France, Israel, Turkey and the USA.

The first few articles of the collection are devoted to the memory of prominent scholars – prof. U. M. Osipov, outstanding specialist in the languages and culture of Birma and Thailand; arabists – prof. I. U. Krachkovski (Member of the Academy of Science) and prof. A. B. Halidov; egyptologists – prof. B. B. Piotrovski (Member of the Academy of Science), prof. N. S. Petrovski, I. V. Vinogradov and assyriologist R. A. Gribov.

The volume contains articles on the history of Egypt, Iran, Lebanon, Palestine, Saudi Arabia, Syria, Turkey and other countries; on Russian foreign policy in Balkans, Caucasus, Central Asia, Middle East and the countries of the Arabian Gulf region; on the topical problems of the Arabian, Sanskrit, Indian and Turkish linguistic studies.

Hopefully, the collection would promote the development of international co-operation between different scholars and institutions worldwide and would foster scholarly exchange of information and mutual cultural enrichment.

Özlem DENİZ-YILMAZ
Sankt-Petersburg Devlet Üniversitesinin
Doğu Fakültesi

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SIFATSI-İSİMSİ ŞEKİLLER ÜZERİNE (-Dİk, -(y)EcEk, -(y)Esİ)

Bu makalede *sıfat-sı-isimsi şekiller* adı altında türkologların çoğu tarafından geleneksel olarak ortaç (sıfat-fiil, partisip) adlandırılan -Dİk, -(y)EcEk ve -(y)Esİ şekilleri incelenecektir.

Aşağıda gösterileceği üzere, söz konusu şekiller, fiil çekimi alanına ait olduğundan, leksem tasnifine ait *sıfat* ve *fiil* terimlerinin bileşimi olan *sıfat-fiil* teriminin, bunların adlandırılmasında kullanılmasını yanıltıcı buluyoruz.

«... kendisinde *sıfat* ve *fiil* niteliklerini birleştiren *fiil şekli*»¹, «*sıfat gibi kullanılan fiil şekilleri*»² olan ortaçlardan farklı olarak, -Dİk, -(y)EcEk ve -(y)Esİ şekilleri, kendisinde *isim*, *sıfat* ve *fiil* niteliklerini birleştiren fiil şekilleridir. Sıfat-sı-isimsi şekillerin bütün fiilimsiler için ortak olan fiile has karakteristik özellikleri şöyle sıralanabilir: 1) süreç, eylem (hareket) ifade etmeleri; oluş, kılış, durum gibi olayları eylem olarak temsil etmeleri; 2) fiil gerektirmesini korumaları; 3) işlek çatı şekillerinde ortaya çıkmaları; 4) statü (yani olumsuzluk, yeterlilik ve yetersizlik) şekillerinde işlemeleri; 5) birleşik fiil (poliverbal, «tasvir fiili») yapılarında işlev görmeleri.³ Şimdi bu şekillerin isme ve sıfata özgü niteliklerine geleyim.

Ortaçlar, fiilin anlamı olan eylemi, yalnız sıfatın sınıflandırıcı anlamı olan nitelik imgesinde geçici olarak gösterirken, sıfat-sı-isimsi şekiller, eylemi, hem ismin sınıflandırıcı anlamı olan nesne (varlık), hem de sıfatın sınıflandırıcı anlamı olan nitelik imgesinde geçici olarak temsil edebilen fiil adlık şekilleri, fiilin ikincil temsil etme araçlarından⁴. Demek ki, eylemi nitelik biçiminde karşılama, bu şekillerin işlevlerinden sadece biridir. İşte,

¹ Korkmaz Z., *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1992, s. 132.

² Korkmaz Z., *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara, 2003, s. 909, § 679.

³ Bkz. Гузев В.Г., *Очерки по теории тюркского словоизменения: глагол (на материале стареоанатолийско-тюркского языка)*, Ленинград, 1990, с. 117.

⁴ Bkz. Guzev V. G., a.g.e., s. 122.

eylemlilik ve ortaçların şekilbilim, anlambilim ve sözdizimi niteliklerini kendinde toplayan bu ayırsız (sinkretik) fiil adlığı, V. G. Guzev tarafından «субстантивно-адъективные формы» (kısaltması, САФ) “sıfatı-sımsı şekiller” (kısaltması, SİŞ) terimiyle karşılanarak ayrı bir kategoride ele alınmış¹ ve bizce de, teklif edilen bu terimle (ancak terimin Türkçe karşılığının kısaltmasının daha kolay söylenebilmesi için, küçük bir değişiklik, «sıfatı-sımsı şekiller», kısaltmayla SİŞ olarak) adlandırılması ve müstakil olarak ayrı bir ulamda incelenmesi gereken şekiller kabul edilmektedir. Üstelik bu tür tasnifin ilk olmadığını, söz konusu şekillerden -*Dîk* ve -(y)*EcEk* şekilleriyle ilgili böylesi bir ayırımın daha önce J. Deny tarafından yapıldığını da hatırlatalım. J. Deny, -*Dîk* ve -(y)*EcEk* şekillerini *pro-participes* “ortacımsılar” isimlendirek bizce ortaçlardan farklılığını dile getirmiştir.²

SİŞ’ler, fiil gövdesinin ifade ettiği eylemi geçici olarak, hem (1) nesne, hem de (2) nitelik imgesinde karşılamaya muktedir fiil şekilleridir³, dedik. Başka bir deyişle, SİŞ, bildirişim gereksinimi olduğunda fiil gövdesinin dile getirdiği eylemi geçici olarak (1) nesneleştirilmiş veya (2) nitelikleştirilmiş biçimde temsil edebilen fiil şeklidir⁴: 1) *Ceylan’ı sevdiğimi düşündüm* (OP, SE, 132); ... *surf öyle yaptığı için onu hayatımın sonuna kadar sevebileceğimi düşündüm* (OP, SE, 139); *Ölü taşından Belediye geliri arttırtırsıymış herif!* (FE, AL, 92) (şekil, seyrek olarak eylemi nesneleştirilmiş biçimde karşılar); 2) *Harcadıkları soluğun söyledikleri söze değmeyeceğini geç anlıyorlar* (OP, SE, 135); *İş böyle olunca içimde kopa caka kıyameti varın siz düşünün* (RNG, YD, 5); *Viran olası hanede evlâd ü ayal vardı* (RNG, YD, 15) vb. Demek ki, bu şekillerin anlamı, nesneleştirilmiş veya nitelikleştirilmiş eylemdir.

SİŞ’lerin bu nesneleştirilmiş veya nitelikleştirilmiş eylem anlamları, onları doğal olarak nesneleştirilmiş eylem anlamına sahip eylemlilik (ad-fiil, isim-fiil, mastar) ve nitelikleştirilmiş eylem anlamına malik ortaçlarla akraba

¹ Örneğin bkz. Guzev V. G., a.g.e., s. 122-126.

² Deny J., *Grammaire de la langue turque (dialecte Osmanli)*, Paris, 1921, pp. 477-484, § 747-760; 508-509, § 808.

³ Bkz. Гу:ев В.Г., *Очерки по теории тюркского словоизменения: глагол (на материале староанатолийско-тюркского языка)*, с. 122.

⁴ Deniz-Yılmaz Ö. «Teorik Türk Gramerinden: Fiilin Eylemi Adlılaştırma (Eylemsi) Ulamı Üzerine» adlı «4. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı»nda (25-29 Eylül 2000) sunulan bildiri. Kurultayı düzenleyen kurum: T. C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu. Yer: Paradise Oteli, Alaçatı/İzmir.

kılar. Ancak söz konusu şekiller, fiilimsi ulamı şekillerinden olan bu akrabalarından ayrılan bir dizi şekilbilimsel, anlambilimsel ve sözdizimsel göre özelliğine sahiptir.

SİŞ'ler, birinci ulamsal (kategorik) anlamın, yani nesneleştirilmiş eylem anlamının gerçekleştiği isimsi (substantif) kullanım alanında, eylemliklerle kıyaslandığında, iki (-*Dik* şekliyle iletilen gelecek olmayan ve -(y)*EcEk* ile -(y)*EsI* şekilleriyle aktarılan geçmiş olmayan) zaman anlambirimiğine (semine) sahip olması bakımından onlardan ayrılır: eylemlikler, yalnız nesneleştirilmiş eylemi ifade ederken, SİŞ'ler, nesneleştirilmiş eylemin geçmiş, şimdiki zaman veya gelecekte yerine getiriliş olgusu üzerine de bilgi verir.¹ SİŞ'lerin zaman semlerine sahip olması, aşağıda verilen anlatımların karşılaştırılması ile daha iyi anlaşılabilir: *Okumasını söyledi* (eylemlik kelimeşekli, nesneleştirilmiş eylemi ifade eder); *Okuduğunu söyledi* (sıfatsı-isimsi kelimeşekli, nesneleştirilmiş eylemin geçmişte gerçekleştiğini), *Okuduğunu/okumakta olduğunu söyledi* (nesneleştirilmiş eylemin şimdiki zamanda gerçekleştiğini), *Okuyacağını söyledi* (nesneleştirilmiş eylemin gelecekte gerçekleşeceğini bildirir).

İkinci kategorik anlamın, yani nitelikleştirilmiş eylem anlamının gerçekleştiği sıfatsı (atributif) kullanım sahasında ise, edenlik (fâillik) anlambirimiğinden veya nitelik imgesinde temsil edilen eylem ile bu niteliğin taşıyıcısı olan nesne arasındaki karşılıklı bağıntının karakteri üzerine bilgi veren başka herhangi bir anlam bileşeninden yoksun oluşları, onları ortaçlardan ayırır.² SİŞ'lerin bu anlambilimsel özelliği, onların, nesne ile eylem arasındaki hangi gerçek, belirli karşılıklı bağıntının bulunduğuun dile getirilmeden, eylemin belirtilen adlandırılan herhangi bir nesnenin niteliği olduğunu bildiren belirten görevinde işledikleri tamlama (atributif) yapılarındaki görev hususiyetleri ile ilgilidir.³ Diğer bir deyişle, çatı şeklinde bulunmayan SİŞ'lerin, nesne ile nitelikleştirilmiş eylem arasındaki türlü türlü ilişkileri iletebilme yetisi, onları ortaçlardan farklı kılar. Bu konuyla ilgili S. N. İvanov'un Özbekçe -ган, -ётган, -диган şekilleri⁴ üzerine deneyiminden yola çıkarsak, çatı şeklinde olmayan SİŞ'lerin sıfatsı kullanımında belirtilen olarak ifade edilen nesne, fiil gövdesi ile temsil edilen ve belirten olarak adlandırılan eylemin,

¹ Bkz. Гузев В.Г., *Очерки по теории тюркского словоизменения: глагол (на материале староанатолийско-тюркского языка)*, с. 122.

² Guzev V. G., a.y.

³ Bkz. Guzev V. G., a.y.

⁴ Иванов С.Н., *Очерки по синтаксису узбекского языка (форма на -ган и ее производные)*, Ленинград, 1959, с. 49-51.

(1) *edeni/fâili*: O kahveyi içerken, ben de, az sonra doğacak çocuk gibi sabırsızlanıyordum (OP, BAK, 216); Bu bitmeyecek bekleyiş birden öyle acı ve sıkıcı geldi ki, bu zamandan çıkmak istedim (OP, BAK, 461); Biz onlara olmayaacak bir iş söyleriz (AN, MB/H, 251); Hayatının bildiğimiz ve bilmediğimiz taraflarında insana merak verecek bir cihet olmadığı muhakkaktı (SA, KMM, 13); *Viran olası hanede evlâd ü ayal vardı* (RNG, YD, 15) vb. (-*Dîk Sîş*'i, nesne ile fiil gövdesinin ifade ettiği eylem arasındaki karşılıklı ilişki türlerinden edenlik ilişkisini aktarmaz: bkz. 1.2. madde);

(2) *dolaysız/düz veya dolaylı objesi*: Kadınların yakışıklı bulduğu erkekleri, erkekler yakışıklı bulmaz, erkeklerin güzel bulduğu kadını, kadınlar güzel saymaz (NH, R, 420) (belirli dolaysız objesi); Anamın yol kumanyası diye pişirmiş olduğu köfteleri orada yedik (HB, ABB, 16) (belirli dolaysız objesi); ... aramızda alışkanlıkla kulpunu tuttuğum bir kapı vardı ... (OP, SE, 223) (belirli dolaysız objesi); İçtiğiniz su ayrı gitmezdi, ... (OP, SE, 60) (belirsiz dolaysız objesi); Onca öfke duyduğum katilim kim, hiç beklenmedik bir şekilde beni niye öldürdü? (OP, BAK, 12) (dolaylı objesi); Yattığım sediri düzelttim (SA, KMM, 166) (dolaylı objesi); Anlatacağım şu olayı kendim yaşamamış olsam inanmazdım (AN, BTA, 20) (belirli dolaysız objesi); Ben, on yılda, satacak neyim varsa sattım Fatma, ... (OP, SE, 102) (belirli dolaysız objesi); Mola verdiğim her yerde, yiyecek bir yemiş, bir ot, bir tohum bulurmuşum, içecek temiz bir suya rastlayabilirmişim, öyle söylüyor köylüler (BK, GKB, 197) (belirsiz dolaysız objesi); Şu anlatacağım sıradışı şeyler, hem hepimizin bildiği şimdiki zamanda cereyan etti, hem de sanki geçmişte (OP, BAK, 179) (belirsiz dolaysız objesi); İçesi suyumuz kalmadı (informant) (belirli dolaysız objesi) vb.;

(3) *geçtiği yer*: Benim bulduğum tarafa yaklaştığını görünce etrafıma bakındım (SA, KMM, 91); İkisini de ellerinden tuttum, kucak kucağa uyuduğumuz odamıza soktum (OP, BAK, 208); Değil hayvan otlatacak, bir tek çadır kuracak yer bile kalmamış (YK, BBE, 86); Burası oturası, yaşanası yer değil (informant) vb.;

(4) *gerçekleştiği zaman*: Ankara'ya gittiğimin ertesi akşamı benim Teyzeoğlu bir ziyafet verdi mebus arkadaşlarına (NH, R, 391); Dönüş yolculuğunda en çok heyecanlandığım dakika, Arşipel denizine girdiğimiz dakika idi (HB, ABB, 137); Bir

güzel kahve içecek zaman kadar kaynattı (OP, BAK, 216); *Şimdi durası zaman değil, çalışma zamanı* (informant) vb.;

(5) durumu: *Senin yüzünden düştüğüm hale bak!* (informant); *Akşamları bitap dönüyor, ağzını açıp bir tek lâfs öyliyecek takati kalmıyor* (HE, SB, 355); *Sıtmalı, konuşacak mecalleri kalmamış delikanlılar Vali Paşaya hiç bir karşılık veremediler* (YK, BBE, 95); *Biraz dinlenelim, yürüyese halim kalmadı* (informant) vb. olabilir.

Verilen örneklerin çözümlemesinden de anlaşılacağı üzere, SİŞ'lerin tamlama yapılarında kullanılışı, bizi şu sonuçlara vardırır: 1) bu şekillerin sıfatı anlamı, eylemin herhangi bir nesnenin yalnızca niteliği olarak düşünüldüğünü gösterir; 2) (bu tür yapılarda) belirtilen olarak adlandırılan nesne, fiil gövdesi ile temsil edilen eylemle *fırtına koptuğu haberi* tipli açıklamalı öbekler istisna olmak üzere, her türlü ilişkide (yukarıdaki anlatımlarda edenlik, obje, yer, zaman, durum ilişkisinde) bulunabilir. Buna karşılık, tamlama yapılarındaki edilgen çatı şeklinde bulunmayan ortaçların kullanılışında ise, *arpa yetişen tarla, rüzgâr giren bir pencere aralığı* tipli öbekler istisna, nesne, fiil gövdesiyle iletilen eylemle sadece edenlik ilişkisinde bulunur: *kurumuş ağaç, güler yüz, söz dinlemez çocuk, çalısan kadın* vb. Verilen öbeklerden görüldüğü gibi, belirtilenin karşıladığı nesne (yani *ağaç, yüz, çocuk ve kadın*), fiil gövdesiyle temsil edilen eylemin (*kuru-, gül-, söz dinle- ve çalış-*) edenidir. Belirtilen adlandırılan nesnenin, fiil gövdesiyle karşılanan eylemin edeni olduğuna dair yukarda verilen bileşiminde SİŞ'ler bulunan anlatımlara bakılacak olursa, nesne ile eylem arasındaki edenlik ilişkisini iletme bakımından incelenen bu şekiller, ilk başta ortaç gibi görünebilir. Fakat böylesi kullanılışın, SİŞ'lerin çok sayıdaki sözdizimsel görev, diğer bir bakış açısından, geniş anlambilimsel olanaklarından biri¹ olduğunu kavrayıp, onları ortaçlardan ayırt etmek gerekir.

Yukarıda zikredilen bileşiminde SİŞ'lerin bulunduğu *benim çaldığım iddiası, fırtına(nın) koptuğu haberi, fırtına(nın) kopmakta olduğu haberi, fırtına(nın) kopacağı haberi, ilânının çıkmayaacağı cevabı* tipli açıklamalı tamlama yapılarında belirtilen adlandırılan nesne ile belirten öbeğinin bir ögesi olan söz konusu kelimeşekillerince karşılanan nitelikleştirilmiş eylem arasında ise, ancak bir tür bağıntı bulunabilir: belirtilen olarak isimlendirilen nesnenin, içeriğinin (verilen örneklerde, *benim çalmam, fırtınanın kopması, ilânın çıkmaması*)

¹ Bkz. Гузев В.Г., *Очерки по теории тюркского словоизменения: глагол (на материале староанатолийско-тюркского языка)*, с. 123.

açıklanması gereken kavram (verilen örneklerde, *iddia, haber, cevap*; olası diğer örneklerde örneğin, düşünce, fikir, gerekçe, hakikat, ihtimal, kanaat, konu, korku, mesele, müracaat, mütalaa, netice, sebep, sonuç, söylenti, şayia, taahhüt, ümit, zan vb.) olduğu bağıntısı. Demek ki, belirtilen adlandırılan nesne tarafından temsil edilen kavramın ihtivasının açıklanması gerekiyorsa, bu tamlama yapısı devreye girer, açıklamaya ihtiyaç yoksa, doğal olarak bu yapı kullanılmaz.

Sıfatsı kullanım sahasında çatı şekillerinde bulunmayan SİŞ'ler, edilgen çatı şeklinde olmayan ortaçlar hariç, bütün fiilimsi şekilleri gibi, anlamının ayrılmaz bir parçası, bileşeni niteliğinde vasfın taşıyıcısı olan nesnenin, nitelikleştirilmiş eylemin edeni olduğuna dair bilgiye sahip olmadığından, diğer bir deyişle, nesne ile (sıfatsı-isimsi kelimeşekillerince temsil edilen) nitelikleştirilmiş eylem arasındaki hangi belirli karşılıklı bağıntının dile getirildiğini bildirmediğinden, *fırtına koptuğu haberi* tipli açıklamalı tamlama öbekleri istisna, nitelikleştirilmiş eylem ile bu niteliğin taşıyıcısı olan nesne arasındaki, edenlik ilişkisi de dahil, türlü türlü bağıntıları iletme yetisine mukteldir. Ancak tamlama yapılarının bileşiminde işleyen - (y)EcEk ve -(y)Esİ şekillerinden farklı olarak -Dİk SİŞ'i, yukarda kısaca değinildiği gibi, edenlik ilişkisini aktarmaz, yani nitelikleştirilmiş eylemle bağıntıda bulunan nesnenin, hareketin fâili olduğu bilgisini iletmez (bkz. 1.2. madde).

Çatı şeklinde bulunmayan SİŞ'lerin, ortaçlarda olduğu gibi, anlamın bir bileşeni niteliğinde nesnenin, eylemin edeni olduğuna dair bilgi¹ içermediğinden yukarıda bahsedildi. Bu durumda ister istemez akla fâil bilgisinin, geleneksel Türk dilbilimi ve dilbilgisinde varlığı tanınan etken çatı şekliyle iletilmesi gerektiği fikri geliyor. Bilindiği gibi, bir dilde *etken çatı* varsa, fiil gövdesince temsil edilen eylemle bağıntıda olan nesne, eden görevindedir. Sıfatsı kullanım alanında *çalmadık kapı, söyleyecek söz, söyleyeceğim şeyler, oturduğum minder, yaşanması yer* gibi tamlama öbeklerinin terkinde işleyen sıfatsı-isimsi kelimeşekillerinin etken çatı şeklinde bulunduğunu bir an için var sayarsak, kelimeşekillerinin bünyesindeki sözde bu etken çatı ekinin, eylemle bağıntıda olan nesnenin fâil olduğunu bildirmesi gerekir. Oysa verilen örnekler incelendiğinde, örneklerin dile getirdiği sahnelerde eylemle bağıntıda bulunan nesneler olan *kapı, söz, şeyler, minder* ve *yer*'in, *çal-, söyle-, otur-, yaşa-* fiil gövdelerince karşılanan eylemleri yapan, yerine getiren, yani eden olmadığı, aksine, sırasıyla, eylemin objesi (edileni, mefûlü: *kapı, söz, şeyler*) ve eylemin geçtiği yer (*minder, yer*) olduğu görülür. Eğer

¹ Bkz. Guzev V. G., a.y.

Türkçede etken çatı şekli olsaydı, yani kendine herhangi bir çatı eki getirilmemiş *çal-*, *söyle-*, *otur-*, *yaşa-* gibi fiil gövdeleri gerçekten etken çatı şeklinde bulunsaydı, bu fiil gövdelerince karşılanan eylemleri gerçekleştiren, elbette söz konusu eylemlerle bağıntıda bulunan nesneler (yani *kapı*, *söz*, *şeyler*, *minder* ve *yer*) olurdu. O halde söylenenlerden Türkçede etken çatı şeklinin olmadığı sonucu çıkar.

İşte çatı şeklinde bulunmayan SİŞ'lerin, anlamlarında edenlik bilgisi içermemesi özelliği, söz konusu şekillerin tamlama yapısının belirtileni aracılığı ile eylemin edeni, objesi, yeri, zamanı, durumu, nedeni, amacı vb.'ni (*o k u y a c a k adam / kitap / oda / vakit / derman / sebep / maksat* vb.) ifade etmeye imkân verir. Görüldüğü üzere, SİŞ'lerin her türlü çatı *anlatılanını*¹ aktarma yetisi, onlarda herhangi bir çatı anlambirimciğinin bulunmayışının delili olarak yorumlanmalıdır. Söz konusu şekillerin kendi çatı seminin olmayışı, onların çatı ulamları ile işbirliği yapamayacağı ve işlek çatı şekillerinde ortaya çıkma yetisine sahip olamayacağı anlamına da gelmez. Çatı ekleri, bildirişim gereksinimi bulunduğunda SİŞ'lerin bileşimine girer (*y a z d ı r a c a k insan, y a z ı l a c a k mektup, y a z ı ş a c a k arkadaş* vb.), fakat onların nitelikleştirilmiş eylem anlamını değiştirmez, yalnız kelimeşeklinin bileşimine giren diğer morflarla karşılanmış olan anlam dizisine kendi çatı anlambirimciklerini ilâve eder. Kısacası, incelenen şekiller, çatı şeklinde bulunmazlarsa, anlamlarında eylemin fâili hakkında bilgi içermezler, bildirişim ihtiyacı olduğunda, bu, gerek sıfatı, gerekse isimli kullanımda ortaya çıkma yetisine sahip olan SİŞ'lere iyelik ulamı, daha doğrusu şahıs ekleri getirilmesi vasıtasıyla gerçekleştirilir² (bkz. aşağıdaki 1, 2 ve 3. madde).

¹ Anlam alanında gerçekleşen süreci daha isabetli yansıtmak amacıyla «anlatılan» kavramını kullanmayı yeğliyor ve *anlam* ile *anlatılan* arasında ayrım gözetiyoruz. *Anlam*, bildirişim için intibak ettirilmiş, dil içine alınmış, yani dilleşmiş, bir dil imi, göstergisi ile sabit ilişkide ^{bulunan}, herhangi bir dünya unsurunun yansıması olan soyut bir imge, dilin birimi olan monemin gösterileni; *anlatılan* ise, bildirişim eyleminde bildirilen dil dışı, dil içine alınmamış, yani dilleşmemiş soyut düşünme imgesi veya imgeleri topluluğu, başka bir deyişle, bildirişim eyleminde ifade edilen düşünme içeriğidir. Bkz. Мельников Г.П., *Системология и языковые аспекты кибернетики*, Москва, 1978, с. 253-258, 267-290.

² Bkz. Гузев В.Г. «Система именных форм тюркского глагола как морфологическая категория (на материале староанатолийского и турецкого языков)», *Turcologica. К семидесятилетию академика А.Н. Кононова*, Отв. ред. С.Г. Кляшторный, Ю.А. Петросян, Э.Р. Тенишев,

SİŞ'lerin eylemlilik ve ortaçlarla özdeşliğine yukarıda açıklanmış olduğu gibi, onların şekilbilimsel iki amaçlılığı (eylemi, nesne veya nitelik imgesine sokma), anlambilimsel iki anlamlılığı (eylemi, nesneleştirilmiş veya nitelikleştirilmiş eylem anlamlarında iletme) ve iki sözdizimsel kullanım alanında işleyişi (eylemin isimsi veya sıfatı kullanımı) engel olur. Belirtilen sebeplerden ötürü, *-Dik*, *-(y)EcEk* ve *-(y)Esİ* fiil şekillerini temsil etmede eylemlilik ve ortaç terimlerinin elverişsizliği, bizi eylemlilik ve ortaçların şekilbilim, anlambilim ve sözdizimi niteliklerini kendinde toplayan bu ayrımsız fiil adlıklarını, V. G. Guzev tarafından teklif edilen «sıfatı-isimsi şekiller» terimiyle adlandırmaya ve ayrı, müstakil kategori şekilleri saymaya yöneltmiştir. Böylesi ayrımsız fiil adlıklarının sadece TT'ne özgü müstesna şekiller olmadığını da belirtelim.¹ Örneğin, Almancadaki *-end*, Fransızcadaki *-ant*, İngilizcedeki *-ing* şekilleri, Kıpçak ve Karluk Türk dillerindeki *-gan* SİŞ'i², ayrımsız fiil adlıklarının başka dillerde de bulunduğunu gösterir: İng. *Crying bored him* "Ağlama canını sıktı" (eylem, nesne imgesinde gösterildi), *She admitted crying* "Ağladığını itiraf etti" (eylem, nesne imgesinde karşılandı), *crying baby* "ağlayan bebek" (eylem, nitelik imgesinde temsil edildi), *She sat by the window, drinking coffee* "Kahve içerek pencerede oturuyordu" (eylem, belirteç [sirkonstans] imgesinde temsil edildi); Özb. ... *сув тиниб қолгани билинди* "... suyun bitip tükendiği anlaşıldı" (eylem, nesne imgesine sokuldu), *Унинг қорақалпоқча гапирганини биринчи марта эшитганимда қайрон бўлдим* "Onun Karakalpakça konuştuğunu ilk defa duyduğumda hayretler içinde kaldım" (birinci eylem, nesne; ikincisi, belirteç imgesinde temsil edildi), *Чўлда қолган одам қандай қилиб тирикчилик қилади?* "Çölde kalan insan nasıl yaşayabilir?" (eylem, nitelik imgesinde gösterildi), *Отаси ўлганига ўн беш йил бўлиб қолди*³ "Babası öleli on beş yıl oldu" (eylem, belirteç imgesine sokuldu) vb. Verilen örneklerden İngilizcedeki *-ing*,

Ленинград, 1976, с. 58; а.у.з. *Очерки по теории тюркского словоизменения: глагол (на материале староанатолийско-тюркского языка)*, с. 123. Krş. Korkmaz Z., *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Belgisi)*, s. 910-911, § 679.

¹ Örneğin krş. Yüksel G. ve Kaya N., «İsim-Fiillerin Türkçe ve İngilizcedeki Kullanılmış Özellikleri», *Türk Dili. Dil ve Edebiyat Dergisi*, sy. 550, Ankara, 1997, s. 299-304.

² Örneğin bkz. Иванов С.Н., *Очерки по синтаксису узбекского языка (форма на -ган и ее производные)*, Ленинград, 1959.

³ Özbekçe örnekler, şu eserden alınmıştır: İvanov S. N., a.g.e., s. 43, 95, 109, 116.

Özbekçedeki *-zan* şeklinin iki değil, üç amaçlılığı dikkati çekmekte, yani bileşiminde bu morfemler bulunan kelimeşekillerinin karşıladığı eylemlerin nesne, nitelik veya belirteç imgelerinde temsil edilebildiği görülmektedir.

SİŞ'ler eylemlik ve ortaçlardan önceki şekillerdir. SİŞ'lerin bütün Türk dillerinde bulunuşu, bunların, ulaçlarla birlikte en eski eylemi adlıklaştırma dil araçları olduklarına işaret eder. Bazı Türk dillerinde infinitif, eylemlik veya ortaç kategorilerinden biri olmayabilir.¹ Bu kategori şekillerinin bulunmayışının, bunlara ihtiyaç duyulmayışının sebebi, söz konusu fiil adlıklarının bildirişim işlevlerinin şekilbilimsel çok amaçlılığa, yani eylemleri nesne veya nitelik imgelerinde temsil edebilme yetisine sahip ayırsız SİŞ'ler tarafından yerine getirilmesi olmalıdır.

Eylemlik ve SİŞ'lerin eylemi, süreci nesne imgesinde temsil etmesi ve bununla ilişkili olarak isim iyelik kategorisinin sıkça kullanılması —söz konusu şekiller, anlamlarının ayrılmaz bir bileşeni niteliğinde edenlik anlambirimciğinden yoksun olduklarından, bu sem iletilmek istendiğinde, kelimeşekli bileşimine isim iyelik kategorisi ekleri dahil edilir—, Türkçenin türlü nesnel gerçeklik olaylarını, unsurlarını nesne olarak yorumladığından, yani Türkçenin adlık özelliğinden söz edilmesine de, neden olmuştur.²

Demek, SİŞ, fiil gövdesinin temsil ettiği eylemi, hem nesne, hem de nitelik imgesinde, yani eylemi nesneleştirilmiş ya da nitelikleştirilmiş biçimde karşılayabilen, zaman semlerine sahip olmakla birlikte, edenlik anlambirimciğinden yoksun fiil adlık şeklidir. Bu durumda SİŞ'ler kategorisi, nesneleştirilmiş veya nitelikleştirilmiş eylem kategorik anlamı esasında bir grupta toplanan fiil adlık şekilleri topluluğudur.

Nesneleştirilmiş veya nitelikleştirilmiş eylem dile getirebilen SİŞ'ler, isimlere borçlu oldukları nesnellik, sıfatlara borçlu oldukları niteliklik özelliklerinden dolayı, şekilbilimsel ve sözdizimsel işlevler açısından da, doğal olarak, hem isimler, hem de sıfatlarla akrabadır. Görev açısından isimlerle akraba olduklarından, isim kelime çekimi (yani çokluk, iyelik ve hal) kategorisi şekillerinde işleyebilir, ilgeçlerle birlikte kullanılabilir,

¹ Bkz. Гузев В.Г., «Опыт применения понятия «гипостазирование» к тюркской морфологии», *Востоковедение: филологические исследования*, Вып. 21, Отв. ред. И.М. Стеблин-Каменский, Санкт-Петербург, 1999, с. 34-35.

² Örneğin bkz. Johanson L., «Sprachbau und Inhaltssyntax am Beispiel des Türkischen», *Orientalia Suecana*, vol. XXII, Uppsala, 1974, s. 99. Аугиса крş. Баскаков Н.А., *Историко-типологическая морфология тюркских языков: структура слова и механизм агглютинации*, Москва, 1979, с. 27-36.

anlatımlarda isimsi sözdizimi (yani adlık yüklemi, özne, tümleç/tümleyen, tümleç tamlananı/tümlenen, belirteç/belirteç tümleci/belirteçleyen ve belirteç tamlananı/belirteçlenen) görevlerinde etkinlik gösterebilir; sıfatlarla akraba oldukları için ise, nitelik temsil eden bir dil aracı olan sıfatlar gibi, anlatımlardaki tamlama öbek yapılarından belirtme öbek yapılarının bir türü olan sıfat tamlamalarında belirten görevinde faaliyet gösterebilir.

Yine SİŞ'ler, sıfatlarla akrabalıkları dolayısıyla, nitelik karşılayan bir dil aracı olan sıfatlar gibi, geçici olarak isimleşme, yani söylevde (sözde) niteliğin taşıyıcısı olan nesneyi bildirme, diğer bir deyişle, öncelikle geçici isimleşmiş belirten ve geçici isimleşmiş predika (isimleşmiş mantıksal yüklem) niteliğinde sıfatların sözdizimi görevlerinde ortaya çıkma yetisine sahiptirler. *Kız ı l l a r i k t i d a r a g e ç t i* anlatımdaki sıfat gibi (verilen anlatımda sıfat, *kız ı l* niteliğini değil, bu niteliğin taşıyıcısı olan *nesneyi* karşılıyor), geçici olarak isimleştikleri durumlarda, müstakil olarak örneğin, yüklem, özne veya tümleç görevinde ya da bileşiminde fiil kelimeşekillerinin bulunduğu tamlama öbeklerinin tamlanan ögesi niteliğinde anlatımda faaliyet gösterirler (Aşağıda verilen örnekler, SİŞ'lerin, isimleşmiş belirten niteliğinde sıfatların sözdizimi görevlerinde işleyişine aittir): *B i l d i ğ i m , s ı r a n ı n b a n a g e l d i ğ i y d i* (BK, GKB, 158) (nesne karşılayan sıfatsı-isimsi kelimeşekli, özne görevinde); *Ç e k t i k l e r i m i s a n a a n l a t a m a m* (informant) (nesne karşılayan kelimeşekli, belirli dolaysız tümleç görevinde); *H a c e t y o k , s ö y l e y e c e k l e r i n i z i b i l i y o r u m* (RNG, YD, 20) (nesne karşılayan kelimeşekli, belirli dolaysız tümleç görevinde); *H a l b u k i o k a h r o l a s ı y ı ö l d ü r m e k v a r d ı*¹ (nesne karşılayan kelimeşekli, belirli dolaysız tümleç görevinde); *B u t e l e f o n k o n u ş m a l a r ı n d a b e n i k i m i s i p a y l a r , e l e ş t i r i r , k i m i s i l â y ı k o l m a y a ç a l ı ş t ı ğ ı m ı l t ı f a t l a r a b o ğ a r a k u t a n d ı r ı r , k i m i s i e n y a k a s ı a ç ı l m a d ı k l a r d a n s ö v e r ; k i m i s i g ö k l e r e ç ı k a r a r a k ö v e r ...* (AN, GK, 19-20) (nesne karşılayan kelimeşekli, dolaylı tümleç görevinde) vb. Geçici isimleşmiş belirten veya geçici isimleşmiş predika niteliğinde sıfatların sözdizimsel görevlerinde meydana çıktıkları durumlarda, sıfatsı-isimsi kelimeşekillerine, yukarıda verilen örneklerden görüleceği üzere, tıpkı isimlere getirildiği gibi, her türlü isim kelime çekimi (yani çokluk, iyelik ve hal) ulamı eki getirilebilir, söz konusu kelimeşekilleri ilgeçlerle birlikte işleyebilir. Yalnız SİŞ'lerin böyleli kullanılışını, onların isimsi kullanım alanında işleyişi olarak yorumlamamak lâzım. Yukarıda verilen anlatımlarda SİŞ'lerin geçici olarak niteliğin taşıyıcısı olan nesneyi

¹ Örnek şu makaleden alınmıştır: Михайлов М.С., «О форме на – (у)ası в турецком языке», *Вопросы языка и литературы стран Востока*, Отв. ред. Ю.В. Рождественский, Москва, 1958, с. 149.

karşılması, bu şekillerin sıfatsı kullanım sahasında işleyiş özelliklerinden biridir.

TT'nde işlek ve verimli *-Dİk* ve *-(y)EcEk* morfemlerini içeren tartışmasız iki SİŞ vardır. Bunlara işlek, ancak verimsiz *-(y)Esİ* şeklini de dahil ediyoruz.¹ Eski Anadolu Türkçesi malzemesine bakıldığında, *-(y)Esİ* şeklinin işlek ve verimli SİŞ'i olduğunu, günümüzdekinin aksine *-(y)EcEk* şekline ise, daha seyrek rastlandığını görüyoruz.²

1. - *Dİk* sıfatsı - isimsi şekli

-Dİk SİŞ'i, fiil gövdesinin karşıladığı eylemi, hem nesne, hem de nitelik imgelerinde temsil edebilen, yani eylemi nesneleştirilmiş ya da nitelikleştirilmiş biçimde karşılayabilen, «gelecek olmayan», diğer bir deyişle, geçmiş ve şimdiki zaman anlambirimciklerine sahip, anlamının ayrılmaz bir bileşeni, parçası niteliğinde edenlik anlambirimciğinden yoksun işlek ve verimli fiil adlık şeklidir.

1.1. *-(y)EcEk* şeklinden ayırt edilen özelliklerinden biri, sıfatsı kullanım alanında *-mE-* olumsuzluk statüsüyle birlikte işlediği durumlar hariç, iyelik kategorisi şekillerinde işleme olan *-Dİk* SİŞ'i, hem isimsi, hem de sıfatsı kullanım alanında nesne ya da nitelik imgesinde gösterilen (a) geçmiş veya (b) şimdiki eylemi ifade eder:

a. Nesne imgesinde iletilen (yani nesneleştirilmiş) geçmiş eylem:

Ona geçen akşam rastladığımı anlattım (BK, GKB, 63); *Hayatımda hiç bu kadar mesud olduğumu, içimin bu kadar genişlediğini hatırlamıyordum* (SA, KMM, 90); *Uyandığımda, düş gördüğümü biliyordum, ama düşümde ne gördüğümü bilmiyordum* (OP, SE, 269); *Deniz mürekkepmiş gibi karar dıktan başka, ufuktan ufka da korku ile ürperiyordu* (HB, ABB, 102) (kelimeşekli, başka ilgeciyle birlikte etkinlik gösteriyor) vb.

Nitelik imgesinde iletilen (nitelikleştirilmiş) geçmiş eylem:

Sonunda, Beyrut'a ayak bastığının yirminci günü eski bir tanıdığa, kendine benzer birine rastladı (RHK, S, 20); *Başıma yediğim diğer darbelerin acısıyla sizlerin canını sıkmayayım* (OP, BAK, 11); *Küçükten beri yanımda dolaşmadığı yer, görmediği merasim,*

¹ Örneğin bkz. Mixaylov M. S., a.g.m., s. 141-154; Korkmaz Z., «-ası/-esi Gelecek zaman İsim-Fiil (participium) Ekinin Yapısı Üzerine», *TDAY – Belleten* 1968, Ankara, 1969, s. 31-38.

² Örneğin bkz. Çağatay S., «Eski Osmanlıca'da Fiil Müstakları. II. Partisipler», *AÜDTCF Dergisi*, c. V, sy. 5, Ankara, 1947, s. 544-548; Гузев В.Г., *Очерки по теории тюркского словоизменения: глагол (на материале стареоанатолийско-тюркского языка)*, с. 124-126.

tanımadığı insan, öğrenmediği lisan kalmadı (YKK, KK, 118) (kelimeşekilleri, olumsuzluk statüsü şeklinde); *Kendi yaptığımız anayasayı, özkendimiz bozmakta ve çiğnemekteyiz* (AN, BTA, 46) vb.

b. Nesne imgesinde iletilen (nesneleştirilmiş) şimdiki eylem:

Edebiyattan nefret ettiğimi ve bu nefretimin iğrenç, tiksindirici bir nefret olduğumu yazmışım (ÖS, DKY, 19); *Birden annemi ne kadar sevdiğimi ve babamı ne kadar sevmediğimi düşündüm* (OP, SE, 151) (sevmediğimi kelimeşekli, olumsuzluk statüsü şeklinde); *İyi aktör olmadığımı da şükrederim* (SF, K/KA, 21) (kelimeşekli, olumsuzluk statüsü şeklinde); *Gözlerimi açınca şafağın sökmekte olduğunu gördüm* (HB, ABB, 9); *Kitabı kapayıp nasıl böyle yapabildiğini, yaptığı ile yazdığını nasıl böyle çakıştırabildiğini, kendini bir başkasını görür gibi nasıl dışardan görebildiğini düşündüm* (OP, SE, 229) (anlatımdaki yapabildiğini, çakıştırabildiğini ve görebildiğini kelimeşekilleri, yeterlilik statüsü şeklinde) vb.

Nitelik imgesinde iletilen (nitelikleştirilmiş) şimdiki eylem:

Sana aptal olduğumu söylerken, bu sözüm duyduğum derin ve büyük acının çılgınydı (AN, BTA, 36); *Koca, arkasız bir çiftçi, öteki bütün kasaba halkının tuttuğu bir eşraf oğlu idi* (RNG, YD, 11); *Kedi Veli en güvendiği adamıydı* (YK, BBE, 88); *Sanki bana değil, hayatlarının gitmekte olduğu yöne öfke duyuyorlar, bu yüzden intikamlarını bütün cihandan ve herkesten almak istiyorlardı* (OP, BAK, 443); *Resimde ve nakışta yaşadıkları dünyayı görmeyi değil, eski üstatları ve eski masalları hatırlamayı isteyenler için harikadır defterim* (OP, BAK, 319) vb.

-*DİK SİŞ*'i, yukarıda verilen örneklerin de gösterdiği gibi, TT'nde, hem isimsi, hem de sıfatı kullanım sahasında geçmiş veya şimdiki eylemi ileterek, çokluk istisna (nitelik karşılayan dil araçları olan sıfatlar gibi, geçici olarak isimleştikleri durumlarda, daha önce belirtildiği gibi çokluk eki alırlar), iyelik ve hal kategorisi şekillerinde işleyip, ilgeçlerle birlikte kullanılarak SİŞ görevinde işlek ve verimli olarak görev yapar.

SİŞ'in iyelik eki almadan kullanılışı, sadece sıfatı kullanım alanında kelimeşekline -*mE*- olumsuzluk statüsü getirilen şekillerde¹ mümkündür, böyle kullanılışı da, işlek ve verimlidir: *Kapıları görülmelik nakışta bir kilimle örtülmüştür* (YK, BBE, 12); *Görülmelik*,

¹ Bu biçimbirimin kökeni üzerine örneğin bkz. Tekin Ş., «Türkçede –MA– Olumsuzluk Eki ile –DİK+ Eki Nereden Geliyor?», *İştikakçının Köşesi. Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*, 1. Baskı, İstanbul, 2001, s. 43-58.

duyulmadık bir semah çaldılar (YK, BBE, 14); *O yaz görülmelik salgın hastalıklar kasti kavurdu ortalığı* (YK, BBE, 83); *Açtım ağzımı yumdum gözüümü, söylemedik laf bırakmadım* (informant); *Başvurmadık makam koymadık* (informant) (verilen örneklerde olumsuzluk statüsü şekliyle birlikte kullanılan şekil, nitelikleştirilmiş geçmiş eylemi iletiyor) vb. Ancak seyrek olarak sıfatı kullanım alanında iyelik eki getirilmeyen olumlu şekillere de rastlanır. Kalıcı adlık haline gelen veya kalıcı adlık haline gelmeye, yani lekseleşmeye ya da deyimleşmeye eğilimli olan böylesi şekiller, bizce arkaik oluşumlar olarak yorumlanmalıdır: *Sandallar, mavnalar, gemiler, sarı, kırmızı, yeşil, mavi, mor, akla geldik, düşünüldük her türlü renge boyanırdı yol yol, öyle saliverilirdi denize* (BK, GKB, 83); *Oyunun gelmiş geçmişi, simgeleri üzerine o l d u k o l m a d ı k her türlü şeyi işitebilirdi kişi, kulak verecek kadar durduktan sonra bir yerde; bu yer ister lokanta, kahve, sokak, ister ayakyolu olsun* (BK, GKB, 86); *t a n ı d ı k biri* vb.

1.2. Belirtildiği gibi, sıfatı kullanım sahasında çatı şekillerinde bulunmayan SİŞ'ler, anlamının ayrılmaz bir parçası niteliğinde vasfın taşıyıcısı olan nesnenin, nitelikleştirilmiş eylemin fâili olduğuna dair bilgiye sahip olmadığından, *fırtına koptuğu haberi* tipli açıklamalı tamlama öbekleri istisna, nitelikleştirilmiş eylem ile bu niteliğin taşıyıcısı olan nesne arasındaki, edenlik ilişkisi de dahil, türlü türlü bağıntıları iletme yetisine sahiptir. Ancak tamlama yapılarındaki *-(y)EcEk* ve *-(y)Esİ* şekillerinden farklı olarak, *-Dİk* SİŞ'i, daha önce de kısaca değinildiği gibi, edenlik ilişkisini aktarmaz. Eden bilgisini SİŞ'lerde aktaran, kelimeşeklinin bileşimindeki, edeni şahıs anlamları aracılığıyla bildiren iyelik şekilleridir. *-Dİk* kelimeşeklinin terki bindeki iyelik kategorisinin çekimi, (*konusanı, dinleyeni* veya *sözü edilen nesneyi* iletme işlevi gören) şahıs anlamlarından biri vasıtasıyla fâilin ifade edilmesini sağlamaktadır: örn. *Kandili oturdüğüm minderin az ötesine, ... yerleştirmişti* (OP, BAK, 409) (eden, 1. şahıs anlamı aracılığıyla ifade edildi); *Kendi yaptıığımız anayasayı, özkendimiz bozmakta ve çiğnemekteyiz* (AN, BTA, 46) (eden, hem 1. şahıs anlamı, hem de *kendi* leksemiyle iletildi); *k o n u ş t u ğ u n kız* (eden, 2. şahıs anlamı vasıtasıyla bildirildi); *sizin k o n u ş t u ğ u n u z kız* (eden, hem 2. şahıs anlamı, hem de *siz* leksemiyle ifade edildi); *anamin pişirmiş oldu ğ u köfteler* (eden, hem 3. şahıs anlamı, hem de *ana* leksemiyle bildirildi); *Bu evlere bir kapı, kapının her iki yanına t a k a d e d i k l e r i küçük pencereler yapıyorlardı* (YK, BBE, 85) (eden, 3. şahıs anlamı vasıtasıyla dile getirildi) vb.

Başvurmadık makam, çalmadık kapı, söylemedik laf vb. tamlama yapılarının bileşimindeki çatı şeklinde bulunmayan olumsuz kelimeşekilleri, iyelik şeklinde işlemedikleri için, fâil bilgisini iletmez.

Edilgen çatı şeklinde bulunmayan, geçmişte gerçekleşen nitelikleştirilmiş eylem anlamına sahip *-miş* ve geçmiş veya şimdiki zamanda yerine getirilen nitelikleştirilmiş eylem ifade eden *-(y)En* ortaçlarının edenlik ilişkisini dile getirme fonksiyonu, geçmiş veya şimdiki zaman anlambirimciklerine sahip *-Dîk SîŞ'*inin görevini daraltmıştır. Edenlik ilişkisi sözü edilen ortaçlar tarafından aktarıldığı için, *-Dîk SîŞ'*i bu işlevi yerine getirmez. Edenlik bağıntısı ileten *-(E/İ)r* ortacı ise, sürekli, her zaman gerçekleştirilen, yani zamandışı, zamana bağlı olmayan nitelikleştirilmiş eylemleri karşılar. Görüldüğü gibi, ortaçlardan hiçbiri gelecek zaman semine sahip değildir. İşte bu durum, gelecek zaman semine sahip *-(y)EcEk* ve *-(y)Esî SîŞ'*lerinin, *-Dîk* şeklinden farklı olarak, edenlik ilişkisini aktarmasına yol açmış olmalıdır.

1.3. İsimsi kullanım sahasında, fiil gövdesince dile getirilen eylemi nesne imgesinde karşılayan söz konusu SîŞ, anlatımlarda bütün isimsi sözdizimi görevlerinde, örneğin, (1) yüklem, (2) özne ve (3) tümleş görevinde etkinlik gösterir: 1) *Başlangıç noktam, aynı hikâyeyi Padişahımıza nasıl anlattığımı ve onu kitabı yapmaya nasıl kandırdığımı* dı (OP, BAK, 130) (kelimeşekilleri, nesne imgesinde iletilen, yani nesneleştirilmiş geçmiş eylemi karşılıyor); 2) *Hattâ doğacak çocuğun babası olduğum da, şüpheli idi* (RNG, YD, 17) (nesneleştirilmiş şimdiki eylem dile getiren kelimeşekli, özne öbeğinin bir ögesi niteliğinde faaliyet gösteriyor); *Benim de sizi taktığımı yok ...* (OP, SE, 111) (nesneleştirilmiş şimdiki eylem karşılayan kelimeşekli, özne öbeğinin bir ögesi niteliğinde); 3/a) *Bilmek, gördüğü ü hatırlamaktır* (OP, BAK, 92) (nesne imgesinde iletilen geçmiş eylemi temsil eden kelimeşekli, belirli dolaysız tümleş görevinde); b) *Bunu anlayabildiğinizden kuşkuluyum* (OP, BAK, 12) (nesneleştirilmiş geçmiş eylemi karşılayan yeterlilik statüsü şeklindeki kelimeşekli, dolaylı tümleş görevinde); — *Bence bu şiir, ... genç kızları ere varmaktan, evli olmaktan şiddetle tiksindirdikten başka, onları sadece bir eğlence ve nefis körletme vasıtası olarak tanıdığını da anlatıyor, oynaslığa, sürüklüğe heveslendiriyor* (SB, ABVB, 151) (ilgeçle birlikte işleyen nesneleştirilmiş şimdiki eylemi karşılayan kelimeşekli, dolaylı tümleş öbeğinin bir ögesi niteliğinde etkinlik gösteriyor) vb.

1.4. Sıfatsı kullanım alanında, fiil gövdesinin bildirdiği eylemi nitelik imgesinde temsil eden *-Dîk SîŞ'*i, nitelik karşılayan bir dil aracı olan sıfat gibi, tamlama öbek yapılarından belirtme yapılarının bir türü olan sıfat

taamlamalarının belirteni görevinde anlatımlarda faaliyet gösterir: *Hayatımın en dolu, en mânalı zannettiğim bir devresi birdenbire boşalmış, bütün mânasını kaybetmişti* (SA, KMM, 151) (kelimeşekli, geçmiş eylemi iletiyor); ... *ama çözümlayemediğim bir duygu onu benden uzaklaştırmaktaydı da* (OP, SE, 132) (yetersizlik statüsü şeklindeki kelimeşekli, şimdiki eylemi ifade ediyor); *Çıkma dık candan ümit kesilmez* (atasözü) (olumsuzluk statüsü şeklindeki kelimeşekli, geçmiş eylemi dile getiriyor).

2. - (y)EcEk sıfatsı-isimsi şekli

-(y)EcEk SİŞ'i, fiil gövdesinin temsil ettiği eylemi nesneleştirilmiş ya da nitelikleştirilmiş biçimde gösteren, gelecek zaman semi ile kiplik (modalite) semine sahip, anlamının bir bileşeni niteliğinde edenlik seminden yoksun işlek ve verimli fiil adlık şeklidir.

2.1. İsimli kullanım alanında sadece iyelik kategorisi şeklinde, sıfatsı kullanım sahasında ise, hem iyelik şeklinde, hem de bu şekilde birleşmeden işleyen -(y)EcEk SİŞ'i, (a) nesne veya (b) nitelik imgesinde iletilen gelecek eylemi karşılar:

a. Nesne imgesinde iletilen (nesneleştirilmiş) gelecek eylem:

Sonra dolabın kuytulüğundan kutuyu çıkarmış, açmış uzun bir zaman hangisine kıy a c a ğ ı m a karar verememiştım (OP, SE, 103) (zorunluluk anlatılanlı gelecek eylem); *Ayrırlılarken Şevketin hafifçe esnediğini, yalnız kalınca tekrar kerevetine uzanıp u y u y a c a ğ ı n ı görmüştü* (RNG, YD, 78) (tasarlama-niyet anlatılanlı gelecek eylem) vb.

b. Nitelik imgesinde iletilen (nitelikleştirilmiş) gelecek eylem:

Böylece, az sonra n i k â h l a n a c a ğ ı m güzelim gelini bütün damatların yaptığı hareketlerle atından indirdim, koluna girdim ... (OP, BAK, 234) (iyelik şeklinde işleyen, tasarlama-niyet anlatılanlı gelecek eylemi bildiren SİŞ, dönüşlü çatı şeklinde); *Üç ay, ha babam ha, çalışıp, büyük ümitlerle yazdığım roman, kimse görmeden cami kapısına bırakılacak günah çocuğu gibi elimde kaldı* (AN, DB, 124) (zorunluluk anlatılanlı gelecek eylemi dile getiren kelimeşekli, edilgen çatı şeklinde) vb.

A. N. Kononov, -(y)EcEk şekli (ona göre, bu dil aracı, ortaaktır), gelecek eylemi veya olanak, varsayım, zorunluluk nüanslı gelecek eylemi bildirir¹, der. Ancak hem yukarıda, hem de aşağıda verilen anlatımlardaki söz konusu kelimeşekilleri tahlil edildiğinde, şekil, daima belirli bir nüanslı, daha doğrusu anlatılanlı gelecek eylemi iletiyor gibi görünüyor. Diğer bir deyişle,

¹ Кононов А.Н., *Грамматика современного турецкого литературного языка*, Москва-Ленинград, 1956, с. 472, § 963.

şeklin anlamı olan *nesneleştirilmiş* veya *nitelikleştirilmiş* eylemle A. N. Kononov'un belirttiği gibi, (1) olanak, (2) varsayım, (3) zorunluluk anlatılanları da, dile getirilmiş oluyor:

1. *olanak* anlatılanı: *Hayatta hiçbir zaman kafamızdaki kadar harikulâde şeyler olamıyacağını* henüz idrak etmemiştim (SA, KMM, 64); *Hayatını nakşa değil, kâtiplik, mektupçuluk ve dalkavukluk etmeye adanmış* tynette bir adama, Üstat Osman'ın benim hakkımda düşündüğü şeyleri bu kadar pervasızca açivermesi yüreğimi yaraladı (OP, BAK, 410) vb.

2. *varsayım* anlatılanı: *Bizimle birlikte bu evde oturacak damada babamın saygı duymayıp onu yavaş yavaş ezeceğini* elbette ikimiz de biliyorduk (OP, BAK, 106) vb.

3. *zorunluluk* anlatılanı: *Ne yapılıyacağına* da çok iyi anlıyorum (OP, SE, 78); *Bu bütünlenmenin mutluluğu içinde, pencerenin önünden ayrılıp musluğa gittiğinde, bu duygudan da soyunması gerektiğini, bu duygunun, içinden sıyrılıp atacağı en önemli şey olduğunu düşünemedi* (BK, GKB, 137); *Koca şehrin bir başından öte başına kadar yalınayak koşan tulumbacı benim için dünyanın en şaşılacak kahramanıydı* (RNG, MT, 13) vb.

-(y)EcEk şekliyle iletilen, soyut düşünme imgesi / imgeleri topluluğu olan bu anlatılanlara (4) yeterlilik, (5) tasarlama-niyet, (6) gelecekte olasılık anlatılanlarını da eklemeliyiz:

4. *yeterlilik* anlatılanı: *Bu işin ağır sorumluluğu vardır. Ben bu sorumluluğu taşıyacak yetkide değilim. Gerek bilgim, gerek görgüm yetersizdir* (AN, DB, 17); *Zira, bu koku en sakın, en rakit, en berrak ruhları bile derhal bulandıracak bir kuvvettir* (YKK, KK, 217) vb.

5. *tasarlama-niyet* anlatılanı: *O kendini öldürecek kızı da kimsecikler bir daha öyle ıslak ıslak neon ışıkların altında sıırsıklam görmediler* (YK, SS, 230); «*Rastgele*» deyişim yalandır; *okuyacağım yer ona kendimi beğendirmek için, imtihana girecek bir çocuk gibi tekrar tekrar okuduğum bir yerdir* (RNG, MT, 172) vb.

6. *gelecekte olasılık* anlatılanı: *En yıpranmış kalbin, aşka kadar bütün eski heyecan ve heveslerini yeniden bulmağa başladığı bir mayıs gününde zavallı bir dostu —insanın kendi kemiklerini kemiriyor gibi bir ses çıkaran hınzır bir testere gıcirtısı içinde toprağa sokarken— kendinin henüz yaşadığını, biraz sonra Eyüp kebabçısında kebab yiyeceğini hissetmek ne ruhanî bir zevktir* (RNG, MT, 122-123); *Benim istediğim, ilerde Allahın emriyle karım olacak eli, yüzü düzgün bir hanım kız bularak uzaktan uzağa işaretler, gülümsemeler ve mektuplarla sevişmekten ibaretti*

(RNG, MT, 12); *Katılım olacak orospu çocuğunu bulun, ben de size öte dünyada göreceklerimi tek tek anlatayim!* (OP, BAK, 12) vb.

Yukarıda verilen örneklerde *-(y)EcEk* şeklinin karşıladığı nesneleştirilmiş veya nitelikleştirilmiş eylem, henüz gerçekleşmemiş bir eylemdir. TT'nde bu şeklin, gelecek eylemi aktaran yukarıda sıralanmış olan anlatılanlarından başka, tespit edebildiğimiz, gelecek eylem iletmeyen şu anlatılanı da vardır:

7. *Karım olacak kadın beni hiç mi hiç anlamıyor* (informant); *Bu basımevi müdürü olacak alçak, paralel telefonda benim bütün telefon konuşmalarımı dinlemiş* (AN, GK, 22); *Kocam, komiser bey, kocam olacak herif ...* (AN, DB, 127) vb. Bu örneklerdeki *-(y)EcEk* şeklinin ilettiği nitelikleştirilmiş eylem, (şimdiye kadar verilen örneklerdekinin tersine) gelecekte gerçekleşecek bir eylem değil, gerçekleşmiş ve gerçekleşmekte olan eylemdir. *karım olacak kadın, basımevi müdürü olacak alçak, kocam olacak herif* vb. öbeklerde belirtilen olarak adlandırılan nesne (*kadın, alçak, herif*), *-(y)EcEk* SİŞ'inin karşıladığı nitelikleştirilmiş eylemi gerçekleştirmiş ve hâlâ gerçekleştirmektedir. Demek ki, böylesi yapılarda aktarılmak istenen bildiri, *-(y)EcEk* şeklinin karşıladığı nitelikleştirilmiş eylemin gelecekte gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceği değildir. Bizce bu tür sıfatlı yapılarda iletilmek istenen, edenin (*kadın, alçak ve herif* in), şeklin karşıladığı nitelikleştirilmiş eylemi (*karı olma, basımevi müdürü olma, koca olma* eylemini) gerçekleştirmiş bile olsa, lâıykıyla yerine getir(e)mediği ve getir(e)meyeceği, edenin sözü edilen şeye lâıyk olmadığı, başka bir deyişle, konuşanın görüşü açısına göre, *-(y)EcEk* şeklinin karşıladığı nitelikleştirilmiş eylemi gerçekleştirenin, yani *edenin nitelikçe yetersizliği* anlatılanıdır.¹

Dilbilimde dilek-niyet, eylemin yapılmasının zorunluluğu, muktendir olma gibi kavramlar, kiplik kavramlarından sayılır.² Kiplik kavramının çerçevesinin nihai olarak sonuçlandırılmadığını göz önünde bulundurursak, yukarıda sıralanan, bir kısmı zaten kiplik anlamı sayılan anlatılanları aktaran seme, anlama uzlaşımsal olarak *potansiyellik* diyebiliriz.

2.2. İsimli kullanım sahasında, fiil gövdesiyle ifade edilen eylemi nesne imgesinde karşılayan bu SİŞ, anlatımlarda iyelik şekillerinde kullanılarak

¹ Дениз-Йылмаз О., «Об одном узואальном смысле, передаваемом турецким глагольным именем *-(y)AcAk*», *Вестник СПбГУ*, Санкт-Петербург, 2002, Сер. 2, Вып. 3, с. 115-116.

² Örneğin krş. Панфилов В.З., *Взаимоотношение языка и мышления*, Москва, 1971, с. 174-200. Özellikle bu eserin 178, 191, 199-200. sayfalarına bakınız.

bütün isimsi sözdizimi görevlerinde örneğin, (1) yüklem, (2) özne ve (3) tümleş görevinde etkinlik gösterir: 1) *Ölümlle karşılaşınca paranın hayatta hiç önemli olmadığını anladım, diyecek değilim* (OP, BAK, 10); 2) *... onu çok sevebileceğim aklıma geldi* (OP, SE, 134) (kelimeşekli, yeterlilik statüsü şeklinde); *... ama biliyorum bir şey yapacağım yok ...* (OP, SE, 293); 3/a) *Gitmeyeceğini bildirdi* (BK, GKB, 148) (belirli dolaysız tümleş görevindeki kelimeşekli, olumsuzluk statüsü şeklinde); b) *Olaçakla öleceğe çare bulunmaz* (atasözü) (dolaylı tümleş görevinde).

2.3. Sıfatsı kullanım alanında, fiil gövdesinin ilettiği eylemi nitelik imgesinde temsil eden -(y)EcEk SİŞ'i, nitelik karşılayan bir dil aracı olan sıfat gibi, sıfat tamlamasının belirteni görevinde tümce de görev görür: *Hiçbir şeyle karşılaşılamayacak bir kırmızı rengin varlığını o sırada huşu içinde hissettim* (OP, BAK, 266) (SİŞ, nitelik imgesinde temsil edilen olanak anlatılanlı gelecek eylemi ifade eder).

3. -(y)Esİ sıfatsı-isimsi şekli

-(y)Esİ SİŞ'i, -(y)EcEk gibi, fiil gövdesinin temsil ettiği eylemi nesneleştirilmiş ya da nitelikleştirilmiş biçimde karşılayan, gelecek zaman semine sahip, anlamının bir bileşeni niteliğinde edenlik seminden yoksun işlek, fakat verimsiz fiil adlık şeklidir.

3.1. Bugün çoğunlukla deyimleşmiş ilenme sözcük ve öbeklerini kurmada kullanılan -(y)Esİ SİŞ'i, (a) nesne veya (b) nitelik imgesinde karşılanan gelecek eylemi bildirir: a) *Ölü taşından Belediye geliri arttırasıymış herif!* (FE, AL, 199) (İsimsi kullanım alanında şekil, sıfatsı kullanıma oranla, oldukça verimsizdir); b) *Bu yüzden çok şaşılabilir olaylar yaşadım* (AN, GK, 26); *Hay anasını, satamıyacak mıyız bu körolası köprüde?* (NH, R, 433-434) vb.

3.2. İsimsi kullanım sahasında, fiil gövdesince bildirilen eylemi nesne imgesinde karşılayan adı geçen SİŞ, anlatımlarda isimsi sözdizimi görevlerinde işleyebilir. Örneğin: *Oropsuyu bütün gün hafakan basıyormuş da, hanaydan bu yana baktıkça yüreği oynıyasıymış da, şu çarpık evler ortadan kalksa da yeşil bahçeleri görsem diyesiymiş de, onun bir dediğini iki etmeyen o kalaklı deyyus da gidip Ali Rıza beyin kulağına fıslıyasıymış da, o da onun hatırını yıkıyacağından bizim evleri yıkasıymış ...* (FE, AL, 92) (kelimeşekilleri, yüklem görevinde); *Eve geldim. Avradım Şerfe ota gitmiş. Oğlum Ali yok. İçerlerde durasımda yok* (FB, AS, 123) (deyim yapısında işleyen kelimeşekli, özne görevinde).

3.3. Sıfatsı kullanım alanında, fiil gövdesinin dile getirdiği eylemi nitelik imgesinde temsil eden -(y)Esİ SİŞ'i, nitelik karşılayan bir dil aracı

olan sıfat gibi, sıfat tamlamasının belirteni görevinde tümcede görev görür: *Bak şu boyu devrilesi uzun devenin ettiğine* (YK, SS, 34) vb.

3.4. *-(y)Esî* *SİŞ*'inin *+cE* morfemiyle genişletilmiş, kalıplaşmış şekilbilimsel oluşum olan *-(y)EsîcE* şekli de vardır¹: *Kahrolasıca deniz, dedelerinin, atalarının, soy sopunun kaçının başını yedi biliyor musun? diyordu* (HB, ABB, 15-16) vb.

Sonuç

Sıfatsı-isimsi şekiller (kısaltması, *SİŞ*'ler), eylemi, hem ismin sınıflandırıcı anlamı olan nesne, hem de sıfatın sınıflandırıcı anlamı olan nitelik imgesinde gösterebilen fiil çekimi alanına ait adlık şekilleridir. Dolayısıyla eylemlilik ve ortacların şekilbilim, anlambilim ve sözdizimi niteliklerini kendinde toplayan bu *ayrısız (sinkretik)* fiil adlık şekilleri, ayrı, müstakil bir kategoride ele alınması gereken fiil şekilleridir. *SİŞ*, fiil gövdesinin karşıladığı eylemi, nesneleştirilmiş veya nitelikleştirilmiş biçimde temsil edebilen, zaman semlerine sahip, buna karşılık edenlik (fâillik) seminden yoksun sinkretik fiil şeklidir. *SİŞ*'ler *kategorisi*, işlek ve verimli -*Dik*, *-(y)EcEk* ve işlek, ama verimsiz *-(y)Esî* morfemlerini içeren, nesneleştirilmiş ya da nitelikleştirilmiş eylem kategorik anlamı esasında birleşen ayrısız fiil adlık şekilleri topluluğudur.

Резюме статьи О.Дениз-Йылмаз СУБСТАНТИВНО-АДЪЕКТИВНЫЕ ФОРМЫ В ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

В настоящей статье предпринимается попытка апробации на материале современного турецкого языка, сформулированной В.Г. Гузевым на староанатолийско-тюркском материале, концепции номинилизации действия как частного случая языковой способности вторичной репрезентации. С позиции этой концепции турецкие глагольные именные формы *-dik*, *-(y)acak* и *-(y)ası*, традиционно именуемые большинством туркологов "причастиями", составляют самобытную, собственно тюркскую, словоизменительную категорию субстантивно-адъективных форм (используется аббревиатура саф'ы).

В отличие от причастий, которые трактуются как глагольные формы, выражающие действия, представляемые как признак и имеющие агентивную сему (сигнализирующую о том, что предмет,

¹ Örneğin bkz. Korkmaz Z., *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, s. 979, § 730.

называемый определяемым, является производителем действия), сафы имеют два коммуникативных предназначения: 1) выражать опредмеченные действия, т.е. действия, представляемые как предмет (сфера субстантивного функционирования); 2) выражать «опризначенные» действия, т.е. представляемые как признак (сфера атрибутивного использования).

При этом сафы, будучи лишены агентивной семы, в сфере атрибутивного использования индифферентны к характеру отношений между выражаемым глагольной основой действием и предметом, называемым определяемым. От масдаров (имен действия), т.е. форм, способных передавать только опредмеченные действия, сафы отличаются наличием у них временных сем $-(y)acak$ и $-(y)ası$ называют будущие действия, $-dik$ © будущие, т.е. настоящие и прошедшие).

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
a.y.	aynı yer
a.yz.	aynı yazar
AÜDTCF	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
bkz.	bakınız
c.	cilt
İng.	İngilizce
krş.	karşılaştırınız
No.	numara
örn.	örneğin
Özb.	Özbekçe
Rus.	Rusça
s.	sayfa
sy.	sayı
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TT	Türkiye Türkçesi
vb.	ve benzeri

Tanıkların Seçildiği Eserlerin Kısaltmaları

AN, BTA	Aziz NESİN, <i>Bir Tutam Aydınlık</i> , Adam Yayınları, 2. basım, İstanbul, 1994.
AN, DB	Aziz NESİN, <i>Deliler Boşandı</i> , Kardeşler Basımevi, 7. basım, İstanbul, 1981.
AN, GK	Aziz NESİN, <i>Bütün Kitapları: 1. Geriye Kalan</i> , Karacan Yayınları, 2. basım, İstanbul, 1981.

- AN, MB/H Aziz NESİN, *Memleketin Birinde / Hoptirinam*, Bilgi Basımevi, 2. basım, Ankara, 1969.
- BK, GKB Bilge KARASU, *Göçmüş Kediler Bahçesi*, Metis Yayınları, 5. basım, İstanbul, 1999.
- FB, AS Fakir BAYKURT, *Amerikan Sargısı*, Narodna Prosveta, Sofya, 1967.
- FE, AL Fahri ERDİNÇ, *Acı Lokma*, Narodna Prosveta, Sofya, 1961.
- HB, ABB Halikarnas Balıkcısı [Musa Cevat Şakir KABAAĞAÇLI], *Bütün Eserleri: 1. Aganta Burina Burinata!*, Bilgi Yayınevi, 8. basım, Ankara, 1997.
- HE, SB Halide Edip, *Sinekli Bakkal*, Ahmet Halit Kitap Evi, İstanbul, 1936.
- NH, R Nazım Hikmet, *Bütün Eserleri: 8 cilt. Cilt 7: Romanlar*, Narodna Prosveta, Sofya, 1969.
- OP, BAK Orhan PAMUK, *Benim Adım Kırmızı*, İletişim Yayınları, 6. baskı, İstanbul, 1999.
- OP, SE Orhan PAMUK, *Sessiz Ev*, İletişim Yayınları, 16. baskı, İstanbul, 1996.
- ÖS, DKY Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri: 13. Dil Konusunda Yazılar*, Bilgi Yayınevi, 1. basım, Ankara, 1989.
- RHK, S Refik Halid KARAY, *Sürgün*, İnkılâp Kitabevi, 5. basılış, İstanbul (tarihsiz).
- RNG, MT Reşat Nuri GÜNTEKİN, *Miskinler Tekkesi*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 3. basılış, İstanbul, 1963.
- RNG, YD Reşat Nuri GÜNTEKİN, *Yaprak Dökümü*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 8. basılış, İstanbul, 1962.
- SA, KMM Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, Cem Yayınevi, 4. basım, İstanbul, 1993.
- SB, ABVB Salâh BİRSEL, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu. Salâh Bey Tarihi* 2, Nisan Yayınları, 5. basım, İstanbul, 1993.
- SF, K/KA Sait Faik, *Bütün Eserleri: 5. Kumpanya / Kayıp Aranıyor*, Bilgi Yayınevi, 9. basım, Ankara, 1994.
- YK, BBE Yaşar KEMAL, *Bin Boğalar Efsanesi*, Cem Yayınevi, 3. basım, İstanbul, 1976.
- YK, SS Yaşar KEMAL, *Sarı Sıcak*, Adam Yayınları, 3. basım, İstanbul, 1998.
- YKK, KK Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, *Kiralık Konak*, İletişim Yayınları, 18. baskı, İstanbul, 1998.

Contents

<i>Editorial</i>	5
<i>Alexander Storojuk, Rudolf Yanson. To the Memory of Yuri Osipov - Tutor and Colleague</i>	6
<i>Nicolai Dyakov. Académico Ignacio Kratchkovsky y la revista "Al-Andalus"</i>	10
Summary of the Article by Nicolai Dyakov	17
<i>Julia Prorubshikova. In Memory of the Tutors</i>	21
<i>Rukhaya Sharafutdinova. The First among the Equal (recalling A.B.Halidov)</i>	27
<i>Olga Bernikova. On the Creation of the Russian Warship for Sailing in the Arabian Gulf</i>	38
<i>Michael Winter. The Civil Bureaucracy of Damascus in the Late Mamluk Period</i>	47
Summary of the Article by Michael Winter (written by Maria Alexeeva)	67
<i>Ekaterina Gushina. The Reconstruction of the Ka'ba in the Context of the Family Relations inside the Tribe Kuraish of Mecca</i>	70
<i>Randi Deguilhem. La laïcité, la mission civilisatrice et la politique culturelle de la Mission laïque française en Syrie mandataire (1920-1946)</i>	82
Summary of the Article by Randi Deguilhem (written by Maria Alexeeva)	90
<i>Özlem Deniz-Yılmaz. Türkiye türkçesinde sıfat-sözcük yapıları üzerine (-Dlk, -(y)EcEk, -(y)Esİ)</i>	92
Summary of the Article by Özlem Deniz-Yılmaz	110

<i>Irina Zeleneva. Geopolitical Aspect of Russian Foreign Policy in the Central Asia and Middle East Region (18th - 19th century)</i>	113
Summary of the Article by Irina Zeleneva	124
<i>Daniel Creselius. Russia's Relations with the Mamluk Beys of Egypt in the Late Eighteenth Century</i>	126
Summary of the Article by Daniel Creselius (written by Tatiana Obraztsova)	140
<i>Serguei Tawaststjerna. Riddles of the Sanskrit Alphabet</i>	143
<i>Akif Farzaliev. The Letter of Sefevide Shah Tahmasib (Tahmasp I) to the Ottoman Sultan Suleiman Kanuni</i>	158
<i>Evgenia Fursova. To the Question of Russian-Egyptian Church Relations in the 19th century</i>	176
<i>Svetlana Tsvetkova. The Historical Reality in the Medieval Hindi Poetry of the 17th century</i>	183
<i>Hayri Chapraz. The Question of Determination of the Boundaries in the Western Part of Southern Caucasus in 1812-1829</i>	198
<i>Yafsa Yusif Jamil. The Russian Pilgrims in Mecca and Medina in late 19th - early 20th centuries</i>	209
<i>Yafsa Yusif Jami, Amalia Mokrushina. The Main Styles of the Arabian Handwriting</i>	215